

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper presented at *Svenskans beskrivning 36*.

Citation for the original published paper:

Prytz, J. (2019)

Optionella objekt och gränsen mellan transitiva och intransitiva verb

In: Bianchi, Marco, Håkansson, David, Melander, Björn, Pfister, Linda, Westman,

Maria & Östman, Carin (ed.), *Svenskans beskrivning 36: Förhandlingar vid*

trettiosjätte sammankomsten. Uppsala 25–27 oktober 2017. (pp. 243-254). Uppsala:

Uppsala universitet

Svenskans beskrivning

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-38096>

Optionella objekt och gränsen mellan transitiva och intransitiva verb

Johanna Prytz

Prytz, Johanna, 2019: Optionella objekt och gränsen mellan transitiva och intransitiva verb. I: Bianchi, Marco, Håkansson, David, Melander, Björn, Pfister, Linda, Westman, Maria & Östman, Carin (red.), *Svenskans beskrivning 36. Förhandlingar vid trettiosjätte sammankomsten. Uppsala 25–27 oktober 2017*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. S. 243–254.

Transitiva verb skulle helt kort kunna definieras som verb som tar objekt, medan intransitiva verb inte tar objekt. Vad detta innebär är dock inte alltid så lätt att avgöra, och gränsen mellan transitiva och intransitiva verb är erkänt vag. I *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman m.fl. 1999, band 3:294–297) anges tre olika omständigheter som skäl till detta:

- Intransitiva verb kan ibland ta objekt.
- Transitiva verb kan ibland användas utan objekt.
- Vissa objekt är ganska lika adverbial.

Utöver dessa tre omständigheter är det så att transitiva verb kan definieras på minst två olika sätt, och inte sällan stöter man på båda definitioner i en och samma framställning. T.ex. kan man i kapitlet om verb i *Svenska Akademiens grammatik* (SAG) läsa att ”ett verb som *kan* kombineras med objekt kallas transitivt” (Teleman m.fl. 1999, band 2:535, min kursiv) medan man i kapitlet om objekt kan läsa att ”verb som *förutsätter* objekt kallas transitiva” (Teleman m.fl. 1999, band 3:294, min kursiv). Skillnaden rör alltså verbets krav på objekt – om det räcker med att ett verb kan kombineras med ett objekt eller om objektet ska vara obligatoriskt för att verbet ska räknas som transitivt. På samma sätt kan intransitiva verb definieras utifrån att de *normalt inte* tar objekt (Teleman m.fl. 1999, band 2:535 och band 3:294) eller utifrån att de *inte kan* ta objekt.

Den otydliga gränsen mellan transitiva och intransitiva verb går således att härleda till minst tre skilda oklarheter:

- 1) om definitionen av transitivitet ska baseras på verbens *möjlighet* eller *nödvändighet* att konstrueras med objekt,
- 2) skiftande beteende hos vissa verb som ibland tar objekt, ibland inte,
- 3) oklarhet kring var gränsen mellan objekt och adverbial ska dras.

Syftet med denna artikel är att visa att gränsen mellan transitiva och intransitiva verb inte nödvändigtvis behöver beskrivas som vag. Om man istället utgår ifrån att ett verbs *krav* på objekt är avgörande för att ett verb ska klassificeras som transitivt, och att intransitiva verb inte kan ta objekt alls, uppstår det en kategori med verb som har optionella objekt. I likhet med bl.a. Levin (1999) kallar jag dessa verb för *pseudotransitiva* verb.

I denna artikel redogör jag med stöd i Prytz (2016) för de egenskaper som karakteriserar pseudotransitiva verb och deras semantisk-syntaktiska relation till optionella objekt. Jag visar också att samma semantisk-syntaktiska relation mellan verb och objekt gäller vissa rörelseverb (t.ex. *springa*) som ofta uppfattas som intransitiva men som ibland kan ta objekt. Därutöver diskuterar jag kortfattat gränsen mellan objekt och adverbial, vilken utifrån min analys framträder i delvis nytt ljus.¹

Artikeln är disponerad enligt följande: nästa avsnitt ägnas åt en fördjupning i begreppet transitivitet. Därefter beskriver jag två olika typer av implicita objekt utifrån Prytz (2016) och definierar vad som utmärker optionella objekt och deras semantiska relation till pseudotransitiva verb. När det semantiska förhållandet är klarlagt visar jag kortfattat hur optionella respektive obligatoriska objekt kan representeras på olika sätt i den abstrakta syntaxen. Därefter diskuterar jag gränsen mellan objekt och adverbial, framförallt i relation till hur den beskrivs i Teleman m.fl. (1999) och visar sedan att vissa rörelseverb som vanligen uppfattas som intransitiva också kan räknas till de pseudotransitiva verben. Artikeln avslutas med en sammanfattande diskussion.

Transitivitet och dess komponenter

Begreppet transitivitet innefattar såväl syntaktiska som semantiska komponenter. Vanligtvis är begreppet kopplat till verbets syntaktiska och/eller semantiska krav på och/eller möjligheter att konstrueras med eller utan objekt, och är då nära besläktat med begrepp som valens och ställighet. Men det förekommer också att en större konstruktion tillskrivs transitivitet/intransitivitet. Man talar då om argumentstrukturkonstruktioner (se t.ex. Goldberg 1995 och Lyngfelt 2008).

Denna skillnad i synsätt har olika fördelar och nackdelar och ingen av dem ger automatiskt en heltäckande beskrivning av verbs möjligheter att konstrueras med objekt. Att förlägga transitiviteten hos konstruktionen öppnar upp för möjligheten att ett och samma verb kan ingå i olika konstruktioner, vilket kan förklara den flexibilitet en del verb uppvisar. Detta talar emot att klassificera verb som antingen transitiva eller intransitiva, men nackdelen är att ett sådant synsätt inte förklarar att verbens konstruktionsmöjligheter trots en viss flexibi-

¹ Bitransitiva verb lämnar jag tillsvidare utanför diskussionen, men i grunden bör samma typ av resonemang kunna gälla även sådana verb.

litet uppvisar vissa regelbundenheter. Prytz (2016) visar att skilda semantisk-syntaktiska verbtyper har olika förmåga att konstrueras med och utan objekt. Oavsett om vi tillskriver de enskilda verben eller de enskilda konstruktionerna transitivitet/intransitivitet uppstår det alltså problem med att förklara de generaliseringar som finns när det gäller verbtyper.

Det är inte heller helt självklart huruvida transitivitet är en central och grundläggande språklig egenskap eller om det är något som följer av andra, mer grundläggande, grammatiska egenskaper. Hopper & Thompson (1980) visar att transitivitet involverar en mängd semantiska komponenter utöver närvaron av ett objekt. De menar att transitivitet traditionellt ses som en aktivitet som överförs från en agent till en patient, vilket kräver minst två deltagare, och att en transitiv aktion typiskt har någon form av effekt. De bryter ner transitivitetsbegreppet i mindre enheter genom att identifiera ett antal egenskaper hos relationen mellan subjekt och objekt, t.ex. i fråga om telicitet, viljestyrighet och agentivitet. Dessa komponenter kan, i deras analys, göra satser mer eller mindre transitiva på en skala av transitivitet.

Hopper & Thompsons angreppssätt är tilltalande på så vis att den vaga gränsen mellan transitiva och intransitiva verb förklaras med att kategorierna inte är diskreta. Ett yttrande kan i deras modell alltså ha olika hög grad av transitivitet, beroende på hur många transitivitetskomponenter som kan prickas av. Men även om deras modell ger en korrekt beskrivning av faktiska satser brister den i att förklara en del av de mönster och generaliseringar som kan göras för vissa typer av verb. Steget dit är dock inte så långt, eftersom de komponenter som listas också går att finna hos olika semantiska verbtyper.

För Hopper & Thompson (1980) är transitivitet en central grammatisk egenskap, men det ligger nära tillhands att snarare se komponenterna som det centrala, och transitivitet som en bieffekt av dem. Detta är något jag återkommer till i slutet av artikeln.

Implicita objekt och inkrementella teman

Att begreppet transitivitet innefattar både syntaktiska och semantiska komponenter kan bland annat märkas genom att det kan uppstå en implicit objekts-tolkning när ett (potentiellt) transitivt verb används utan något synligt objekt. Det är sedan länge känt att det med olika typer av verb kan uppstå olika slags implicita objekts-tolkningar. Framförallt brukar man skilja mellan indefinita och definitiva tolkningar, se (1) och (2).

- (1) Sally läste.
- (2) Sally öppnade.

Ofta antas det att exempel som (1) har en icke-specifik objektsreferens som underförstås indirekt, medan det i exempel som (2) finns en specifik referens antingen i den språkliga kontexten eller i situationskontexten. I en del analyser

antas att det finns ett osynligt syntaktiskt objekt som ger upphov till den definitiva objektstolkningen i (2) medan den indefinita objektstolkningen i (1) antas uppstå på annat sätt. I andra analyser antas att det finns ett osynligt objekt i både (1) och (2). Det råder med andra ord ingen enighet kring hur exempel som dessa och skillnaden dem emellan ska analyseras, varken semantiskt eller syntaktiskt.

I en undersökning av olika typer av implicita objekt förklarar Prytz (2016) skillnaden mellan (1) och (2) med att så kallade indefinita tolkningar enbart är möjliga för vissa semantiska verbtyper. Prytz (2016:39–43) argumenterar för att exempel som (1), det vill säga meningar där ett pseudotransitivt verb används utan objekt, inte aktualiserar någon objektsreferens alls och att objekt till dessa verb helt enkelt är optionella, medan objekt till genuint transitiva verb är syntaktiskt obligatoriska och måste ges en tolkning även när de är utelämnade, som i (2). Detta kan förklara varför (1) men inte (2) kan användas i nästan vilken kontext som helst utan krav på någon tillgänglig objektsreferent.

Med detta som bakgrund visar Prytz (2016) också att optionella objekt står i en annan semantisk relation till verbet än syntaktiskt obligatoriska objekt, på så sätt att egenskaper hos objektet medverkar till tolkningen av verbfrasens aktionsart. När ett pseudotransitivt verb som *läsa* eller *äta* används med objekt är processen antingen avgränsad eller oavgränsad, beroende på om objektet anger en bestämd mängd eller ej. När ett sådant verb istället används utan objekt beskrivs alltid en oavgränsad process.

I (3) kan vi se att aktionen är avgränsad när objektet anger en bestämd mängd, eftersom det finns ett adverbial som avgränsar tidsförloppet (*på fem minuter*), vilket enbart är möjligt vid avgränsade aktioner. I (4) kan vi därmed se att aktionen är oavgränsad när objektet inte anger en bestämd mängd eftersom samma adverbial gör meningen oacceptabel.²

(3) Sally åt äpplet/två äpplen på fem minuter.

(4) Sally åt äpple/äpplen (*på fem minuter).

Att objekt ibland kan medverka till tolkningen av verbfrasens aktionsart har beskrivits av bland andra Dowty (1991) och Krifka (1992). Den objektsroll sådana objekt ger uttryck för är känd under namnet *incremental theme*, vilket på svenska lämpligen översätts till inkrementellt tema. Ett objekt som uttrycker rollen inkrementellt tema tillgängliggör en abstrakt skala som aktionen fortskrider igenom stegvis eller gradvis (det vill säga inkrementellt) i takt med aktionen fortgår. När objektet betecknar en konkret referent sammanfaller den abstrakta skalan i princip med referentens fysiska gränser. I ett exempel som (5) nedan konsumeras därmed äpplet i takt med att ätandet fortskrider och i (6) växer mössan fram i takt med att Sally stickar.

(5) Sally åt äpplet.

(6) Sally stickade en mössa.

² Meningen är acceptabel om den tolkas habituellt, vilket inte är relevant här.

Den abstrakta skalan måste dock inte sammanfalla helt med referentens gränser utan till hur vi uppfattar dem i förhållande till aktionen – t.ex. är kärnhuset på äpplet vanligtvis kvar även när äpplet anses vara uppätet. Man kan formulera det som att aktionens inre tid är sammanlänkad med hur vi språkligt konceptualiserar den del av objektsreferentens inre struktur som är relevant i sammanhanget.

Viktigt att förstå är att det inte är de objekt som uttrycker inkrementella teman som är speciella i sig själva, utan just den semantiska roll som uppstår i objektets relation till verbet, vilken helt och hållet bestäms av vilket verb det rör sig om – ofta är det produktions- och konsumtionsverb som har en inkrementell relation till objektet. En nominalfras som t.ex. *äpplet* kan därmed vara inkrementellt tema till ett verb som *äta* medan den kan ha en helt fristående relation till ett förflytningsverb som *bära*. Detta kan vi se i exempel (7)–(8) som beskriver en oavgränsad aktion oavsett om objektet beskriver en bestämd eller obestämd mängd.³

(7) Sally bar äpplet/två äpplen (*på fem minuter).

(8) Sally bar äpple/äpplen (*på fem minuter).

Vi ser heller inte någon inkrementell relation mellan ett verb och dess objekt om verbet redan i sig självt beskriver en avgränsad och fullbordad aktion, som t.ex. det punktuella verbet *öppna*. Om man öppnar något följer det av verbets inherenta betydelse att objektsreferenten blir öppen som ett resultat av aktionen, alldeles oavsett egenskaper hos objektet.

Det som är anmärkningsvärt i detta sammanhang är att objekt till verb som *bära* och *öppna*, det vill säga objekt som *inte* uttrycker inkrementella teman, inte kan utelämnas om inte objektsreferensen framgår tydligt ur kontexten. Sådana objekt kan därmed beskrivas som i grunden obligatoriska, till skillnad från de objekt som uttrycker inkrementella teman, vilka alltid är optionella.

Objekt kan således vara antingen obligatoriska eller optionella, och den semantiska relationen mellan verb och objekt kan se olika ut. Inkrementella teman är dessutom begränsade till vissa typer av verb. Dessa fakta behöver en grammatisk teori på något vis kunna redogöra för och förklara. I nästa avsnitt presenterar jag helt kortfattat den semantisk-syntaktiska analys som antas i Prytz (2016) utifrån Ramchand (2008, 2011), vilken behandlar båda dessa observationer i en och samma beskrivningsmodell.

UNDERGOER-objekt och RHEME-objekt

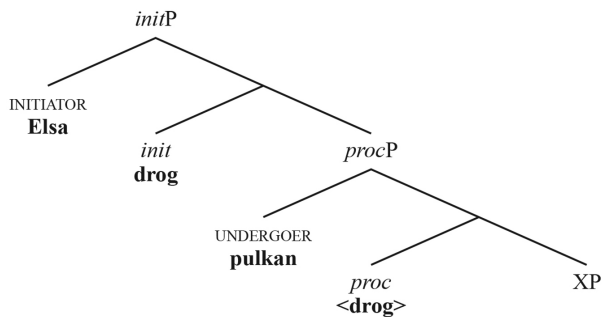
Prytz (2016) visar att det utifrån Ramchands modell över verbfrasen (2008, 2011) går att hantera skilda semantiska relationer mellan verb och objekt pa-

³ Stjärnmarkeringarna (*) avser här acceptabiliteten utan kontext. I den mån dessa meningar är acceptabla med *på fem minuter* krävs det ett underförstått mål som inte objektet i sig självt bidrar med, t.ex. *till köket*, och i (8) krävs det dessutom att meningen tolkas habituellt för att den i sådana fall ska bli acceptabel.

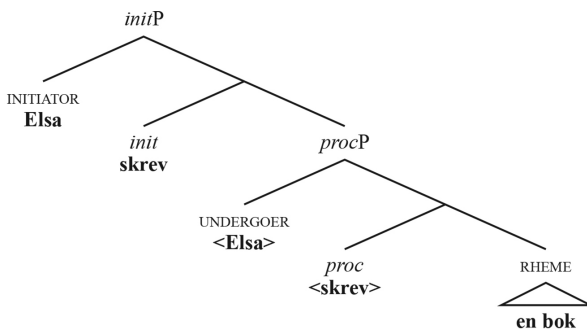
rallellt med det faktum att objekt kan vara antingen obligatoriska eller optionella. Det som tydligast utmärker Ramchands verbfras är att viss semantik är inbyggd i syntaxen och därmed byggs upp kompositionellt i verbfrasen. Argument, så som subjekt och objekt, tilldelas semantiska roller utifrån sina abstrakta syntaktiska positioner. Till skillnad från många andra syntaktiska modeller kan ett och samma argument dessutom få semantisk tolkning i flera syntaktiska positioner samtidigt. Det gör att det uppstår kombinerade semantiska roller ur de mer generella rollerna INITIATOR, UNDERGOER, RESULTEE och RHEME/PATH.⁴ T.ex. kan ett och samma argument vara en UNDERGOER-INITIATOR eller en RESULTEE-UNDERGOER.

Det som är mest relevant här är att objektsargument antingen kan projiceras i en specificerarposition i verbfrasen, och då tolkas som UNDERGOER eller stå i en komplementposition, och då tolkas som RHEME/PATH. De två typer av (direkta) objekt som kan urskiljas är således UNDERGOER-objekt (obligatoriska) och RHEME-objekt (optionella), se (9)–(10).

(9) Verbfras med ett UNDERGOER-objekt, här med verbet *dra* (från Prytz 2016:82).

(10) Verbfras med ett RHEME-objekt, här med verbet *skriva* (från Prytz 2016:73).

⁴ Ramchands (2008, 2011) generella roll INITIATOR motsvarar ungefärligen de semantiska rollerna AGENT/ORSAK/UPPLEVARE, medan UNDERGOER motsvarar TEMA/PATIENT, och RESULTEE är den deltagare som innehar det tillstånd som är ett resultat av vissa aktioner. Rollen RHEME, eller PATH, motsvarar ungefärligen rollerna VÄG och MÅL. Eftersom tilldelningen av semantiska roller i Ramchands modell skiljer sig från andra modeller är en jämförelse med traditionella semantiska roller dock vanskelig.

När objektet står i en komplementposition, som i (12), betyder det att ett annat argument behöver få sin tolkning i specificeraren till processhuvudet. Med verb som *skriva* och *äta* är det subjektet som tolkas som UNDERGOER, samtidigt som det måste tolkas som INITIATOR och därmed uppbära dubbelrollen UNDERGOER-INITIATOR.⁵

Typiskt för objekt som står i komplementpositionen i processfrasen, dvs. RHEMES till processverb, är att de uttrycker inkrementella teman. Här återspeglas alltså vissa verbtypers särskilda semantiska relation till sitt objekt syntaktiskt genom att objektet ifråga intar en annan position i den abstrakta syntaxen jämfört med andra objekt. Optionella objekt till pseudotransitiva verb har en position och obligatoriska objekt till transitiva verb en annan. Det är dock inte enbart objekt som kan stå i komplementpositionen i processfrasen, utan även t.ex. prepositionsfraser (vilka oftare antas vara adverbial).

Objekt och adverbial

Satsdelen (direkt) objekt definieras ibland på semantiska grunder som det argument som utsätts för den aktion verbet beskriver. Även formkriterier brukar användas, med grundantagandet att ett objekt ska bestå av ett nominalt led. Följande kan man läsa i SAG om skillnaden mellan objekt och adverbial:

Den avgörande skillnaden mellan de båda satsledstyperna är strukturell: som objekt räknas endast nominalfraser och andra nominala led medan det bundna adverbial normalt är en prepositionsfras (Teleman m.fl. 1999, band 3:321).

Men det finns också några olika syntaktiska kriterier. Ett av dessa rör placeringen i satsen:

Vissa adverbial kan utgöras av nominalfras. Nominalfraser som adverbial skiljer sig från objekten genom sin placering. De står efter objekten i verbfrasen och de kan i vissa fall placeras i mittfältet (Teleman m.fl. 1999, band 3:322).

Ett annat syntaktiskt kriterium som kan användas som ett test för att avgöra om en fras är objekt i en sats är att objektet i en sats blir subjekt i motsvarande passiva sats, som *taket* i (11).

- (11) a. Hantverkarna målade taket.
b. Taket målades av hantverkarna.

I SAG diskuteras huvudsakligen tre olika slags gränfall mellan objekt och adverbial, dvs. tre slags fraser som är svåra att klassificera som antingen objekt eller adverbial (Teleman m.fl. 1999, band 3:323). Det rör sig i samtliga fall om nominala led, men med tre olika slags betydelser. Det som är mest relevant att diskutera här är nominala led som anger sträcka/väg, det vill säga en

⁵ Det finns inte utrymme att här gå igenom alla detaljer i Ramchands modell, och för fördjupning hänvisar jag till Ramchand (2008, 2011) samt till Larsson (2009) och Prytz (2016) för analyser av svenska språket.

delmängd av sådana led som tidigare i denna artikel karakteriseras som inkrementella teman. Exempel ur SAG (Teleman m.fl. 1999, band 3:323) återges i (12).⁶

- (12) a. Hon har sprungit tösamilen.
jfr: Tösamilen sprangs i år av tre tusen flickor i alla åldrar.
b. Den första kilometern sprang de flesta löparna väldigt försiktigt.
jfr: Den första kilometern sprangs av de flesta löparna väldigt försiktigt.

Som vi kan se i (12) använder SAG passiveringstestet i sina egna exempel och konstaterar att nominalfraser som anger väg ”marginellt kan [...] göras till subjekt i passiv sats” men trots det faktum att både *Tösamilen* och *Den första kilometern* blir subjekt i de passiva satserna väljer SAG att i första hand behandla dessa led som adverbial (Teleman m.fl. 1999, band 3:323, 440). Det som möjligtvis talar för adverbial är att det ibland men inte alltid går att placera dessa fraser i slutfältet (13) och att det ibland går att ersätta nominalfrasen med en adverbfras (14):

- (13) a. *Hon har sprungit varje år tösamilen.
b. De flesta löparna hade sprungit väldigt försiktigt den första kilometern.
(14) a. Hon har sprungit långt.
b. Länge sprang de flesta löparna väldigt försiktigt.

Det skrivs aldrig rakt ut varför dessa fraser behandlas som adverbial i SAG, men det verkar som om optionalitet på något vis är avgörande. Eftersom *springa* inte kräver ett objekt kan det alltså vara intuitivt svårt att hävda att fraser som anger sträcka är objekt, trots att de uppfyller de flesta formella objektskriterier. Det leder oss raka vägen tillbaka till den här artikelns grundfrågeställning, nämligen hur man definierar begreppet transitivitet. Om å ena sidan ett transitivt verb är ett verb som kräver ett objekt, och å andra sidan ett objekt är en fras som krävs av ett (transitivt) verb, är definitionerna av transitivitet och objekt beroende av varandra. Det är då heller inte konstigt att det uppstår oklara fall.

Rörelseverb med objekt och objektliknande led

I Prytz (2016) undersöks inkrementella teman till främst produktions- och konsumtionsverb (t.ex. *skriva* och *äta*), vilka ofta uppfattas som transitiva. Som en konsekvens av den analysen diskuteras även likheter med vad jag där betraktar som optionella objekt till bl.a. rörelseverbet *springa*, som i *springa ett lopp* (Prytz 2016:113–119). Utifrån det kan man förutse att även andra rörelseverb bör kunna konstrueras med ett optionellt objekt i form av ett inkrementellt tema. I detta avsnitt presenterar jag exempel på några andra rörelse-

⁶ Enligt SAG krävs det att dessa led ”samtidigt är namn på en tävling eller en specifik väg”. Detta stämmer dock inte. Jfr *Hon ville alltid springa en kvällsrunda när vi var utomlands där en kvällsrunda* anger en icke-specifik sträcka.

verb som konstrueras med optionella objekt. Exempler har jag hittat genom en sökning på de aktuella verben med efterföljande substantiv i Språkbankens korpusar *Parole* och *Bloggmix*.⁷

(15) Vi kom till platsen, gick banan, visade passet och började värma upp. (B15)

(16) Miranda [...] siktar på att simma fjärilssträckan i stafetten på SM. (B17)

(17) Jag har sagt att jag aldrig kommer cykla Vätternrundan igen. (B15)

För verbet *krypa* är det svårt att hitta objekt i de korpusar jag undersökt, med ett möjligt undantag i (18).

(18) Kenta kröp resten av vägen. (P)

Om man motsätter sig en analys av *resten av vägen* som ett objekt kan det se ut som om frånvaron av objekt till ett verb som *krypa* är ett motbevis till förutsägelsen om optionella objekt till intransitiva rörelseverb. Men de begränsningar som finns på objekt till *krypa* och andra liknande verb är inte nödvändigtvis språkliga (om man ser språk som skilt från omvärldskunskap), utan beror snarare på begränsningar i vår uppfattning om världen. Om det skulle ordnas tävlingar för krypande bebisar, skulle ett exempel som (19) vara fullt möjligt rent språkligt, och som vi ser i (20) behöver vi faktiskt inte sträcka fantasin fullt så långt.

(19) Barnen kröp bebisloppet i år.

(20) Elsa kröp sträckan från soffan till köket fortare än Tage.

Jag har i ett resonemang om verbet *springa* tidigare (Prytz 2016:209) visat att det som avgör om det går att ha ett objekt av det här slaget är ifall det i språket finns en nominalfras som kan referera till något som ger upphov till en abstrakt skala eller sträcka som man kan röra sig igenom. Det gäller alltså även verben *gå*, *simma* och *cykla* men också *krypa* som vanligtvis inte konstrueras med objekt. Detsamma bör gälla även andra eventuella rörelseverb som inte förekommer med objekt.

Korpussökningarna visar också att det finns objektliknande bestämningar som inte lika enkelt kan klassificeras som objekt, och som inte heller uttrycker inkrementella teman, se (21)–(23).

(21) Jag kommer gå modell imorgon! (B15)

(22) Simmade hundsim redan som 4-åring. (B15)

(23) Jag cyklade racer igår kväll. (B15)

Det som tyder på att dessa bestämningar inte är objekt är att de inte kan bli subjekt i motsvarande passiva satser.

(24) *Modell gick av honom igår.

(25) *Hundsim simmades av mig redan som 4-åring.

(26) *Racer cyklades av mig igår kväll.

⁷ Exempel ur korpusen *Bloggmix* är här markerade med ett B och årtal, t.ex. B15 för *Bloggmix 2015*, medan exempel från *Parole* är markerade med ett P.

De nominala bestämningarna i ovanstående exempel har alla det gemensamt att de består av nakna nominalfraser, dvs nominalfraserna är indefinita och har ingen framförställd artikel. De anger dessutom en undertyp av den aktivitet verbet beskriver – att cykla racer är en särskild typ av cykling, att simma hundsim en särskild slags simning osv. På så vis liknar de så kallade innehållsobjekt, vilka brukar sägas ange samma aktion som den verbet beskriver, som *dansa en dans*, och ibland en snävare sådan, som *dansa tango*.

Faktum är att dessa likheter mellan innehållsobjekt och objekt till produktionsverb (som *en mössa* i *sticka en mössa*) uppmärksammats i tidig traditionell grammatik av bl.a. Ljunggren (1942) som likt Jespersen (1924:137–139, 159–160) klassificerar bägge dessa typer som *inre objekt* vilka skiljs från *yttre objekt* (se även Teleman m.fl. 1999, band 3:313). Ljunggrens och Jespersens *inre objekt* innefattar alltså både innehållsobjekt och optionella objekt till produktionsverb, medan deras *yttre objekt* är de objekt jag analyserar som obligatoriska. Den analys jag presenterar i den här artikeln är med andra ord mycket lik Ljunggrens, men har delvis andra teoretiska utgångspunkter.

Sammanfattande diskussion

I inledningen till denna artikel visar jag på oklarheter rörande själva definitionen av transitivitet, och väljer att i likhet med Prytz (2016) utgå ifrån att transitiva verb kräver objekt, och att intransitiva verb inte kan konstrueras med objekt. Eftersom en del verb tar objekt ibland men inte alltid urskiljer jag därför en tredje kategori: pseudotransitiva verb, vars objekt är syntaktiskt optionella.

De pseudotransitiva verben består i sin tur av ett begränsat antal semantiska verbtyper. Det rör sig främst om produktions- och konsumtionsverb som *skri-va* och *äta*, men även aktivitetsverb som *springa* kan räknas hit. De har alla gemensamt att de beskriver oavgränsade processer när de används utan objekt, och att deras optionella objekt uttrycker så kallade inkrementella teman, vilka står i en särskild semantisk-syntaktisk relation till verbet.

Inkrementella teman kan till skillnad från andra objekt medverka till tolkningen av aktionsarten i verbfrasen. Det föreligger med andra ord ett samband mellan verbtyp och objektstyp, vilket är kopplat dels till semantisk roll och aktionsart, dels till om verbet är pseudotransitivt eller transitivt.

I denna artikel ges därmed en beskrivning av transitivitet som något tredelat, vilket skiljer sig både från den klassiska beskrivningen av verb som antingen transitiva eller intransitiva och från Hopper & Thompsons (1980) beskrivning av transitivitet som en skala. Med tre transitivitetskategorier istället för två behöver således gränsen mellan transitiva och intransitiva verb inte längre beskrivas som vag.

Transitivitet behöver heller inte antas vara en grundläggande grammatisk egenskap, utan kan analyseras som en egenskap hos verb vilken uppstår som

en konsekvens av aktionsart och tilldelningen av semantiska roller – processverb som har inkrementella teman som objekt är pseudotransitiva medan verb som beskriver aktioner som inte har en inkrementell relation till ett objekt är antingen intransitiva eller transitiva.

Även med denna analys kvarstår dock vissa oklarheter när det gäller gränsdragningen mellan objekt och adverbial. Om vi utgår från att objekt ska vara nominalfrasformade och kunna bli subjekt i motsvarande passiva satser så har vi två typer av objekt som passar in på dessa kriterier: obligatoriska UNDERGOER-objekt och optionella RHEME-objekt. Nakna nominalfraser befinner sig då fortfarande i gränslandet mellan objekt och adverbial, eftersom de är nominalfrasformade optionella led som inte kan bli subjekt i passiva satser.

Med Ramchands verbfraser blir detta dock ett något mindre problem, eftersom det i komplementspositionen i processfrasen kan stå andra led än nominalfrasformade RHEME-objekt: här finns plats även för t.ex. prepositionsfraser som anger en sträcka eller ett mål, vilka som bekant vanligtvis analyseras som adverbial. Det de olika leden har gemensamt semantiskt är att de på något sätt beskriver aktionen ytterligare, antingen genom att inverka på aktionsarten så som inkrementella teman och en del prepositionsfraser gör eller ange undertyp av aktivitet så som nakna nominalfraser gör.

De olika exemplen på gränsfall mellan objekt och adverbial innehar alltså olika många av de klassiska objektsegenskaperna, men de kan alla sägas beskriva aktionen ytterligare och analyseras som att de står i samma position i den abstrakta syntaxen. Denna position delar de med de optionella objekten till pseudotransitiva verb. Gränsdragningen mellan objekt och adverbial är således fortfarande något oklar, men denna oklarhet kan och bör separeras från definitionen av transitivitet och gränsdragningen mellan transitiva och intransitiva verb.

Litteratur

- Dowty, David R., 1991: Thematic Proto-Roles and Argument Selection. I: *Language* 67(3). S. 547–619.
- Goldberg, Adele E., 1995: *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hopper, Paul J. & Thompson, Sandra A., 1980: Transitivity in Grammar and Discourse. I: *Language* 56(2). S. 251–299.
- Jespersen, Otto, 1956 [1924]: *The Philosophy of grammar*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Krifka, Manfred, 1992: Thematic relations as links between nominal reference and temporal constitution. I: Sag, Ivan & Szabolcsi Anna (red.), *Lexical Matters*. (CSLI Lecture Notes.) Stanford, CA: CSLI Publications. S. 29–53.
- Larsson, Ida, 2009: *Participles in Time. The Development of the Perfect Tense in Swedish*. (Nordistica Gothoburgensia 29.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

- Levin, Beth, 1999: Objecthood: An event structure perspective. I: Billings, S.J., Boyle J.P. & Griffith A.M. (red.), *Proceedings of CLS 35, Volume 1: The Main Session*. Chicago, IL: Chicago Linguistic Society, University of Chicago. 223–247.
- Ljunggren, Karl Gustav, 1942: *Objekt och adverbial*. Studier i svensk syntax. Lund: Gleerup.
- Lyngfelt, Benjamin, 2008: "Huvuddriven valens – konstruktionsdriven argumentstruktur?" I: Jóhannesson, Kristinn (red.), *NOG ORDAT? Festskrift till Sven-Göran Malmgren den 25 april 2008*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 34.) Göteborg: Meijerbergs institut. S. 272–279.
- Prytz, Johanna, 2016: *Optional RHEMES and Omitted UNDERGOERS: An Event Structure Approach to Implicit Objects in Swedish*. Stockholm studies in Scandinavian philology, 62. Stockholm: Stockholms universitet.
- Ramchand, Gillian C., 2008: *Verb meaning and the Lexicon. A First Phase Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ramchand, Gillian C., 2011: Minimalist Semantics. I: Boeckx, Cedric (red.), *The Oxford handbook of linguistic minimalism*. Oxford: Oxford University Press. 449–471.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien.

Svenskans beskrivning 36

Förhandlingar vid trettiosjätte sammankomsten
Uppsala 25–27 oktober 2017

Redigerad av
Marco Bianchi, David Håkansson, Björn Melander, Linda Pfister,
Maria Westman & Carin Östman

UPPSALA
UNIVERSITET

2019

© 2019 respektive författare
urn:nbn:se:uu:diva-378180
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-378180>
ISSN 1102-3619
ISSN 0083-4661
ISBN 978-91-519-1037-6
Sättning: Textgruppen i Uppsala AB
Tryckt i Sverige av ÅTTA.45 Tryckeri
Uppsala, Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 2019